

Posudek oponenta diplomové práce Lukáše Kvapila „Návrat k ontologickému pojetí přirozeného práva“

1. Diplomová práce *L. Kvapila* je mi vlastně známa, neboť její rozpracované části byly základem několika diplomantových vystoupení na vědeckém semináři katedry teorie práva a právních učení a jako takové podrobeny diskusi a oponentuře. Nejsem jen úplně s to posoudit, v jaké míře se kritiky případně obrazily ve výsledné podobě práce.

2. Předkládaná práce čítá 67 stran, počítaje v to i obsah, seznam literatury, německé shrnutí a klíčová slova. V tomto ohledu je tedy spíše průměrnou. Naproti tomu seznam literatury s cca pěti desítkami citovanými položkami, včetně několika titulů cizojazyčných, již indikuje nadprůměr. Tím ovšem netvrdím, že nebylo možné vzít v potaz alespoň některé další práce (*Boguszakovo* „*Vyústění antinomíe juspozitivismu a jusnaturalismu*“, *Hartovo* či *Weinbergerovo* přetavení přirozeného práva v antropologické konstanty práva, *Klabouchův* výklad neotomistické právní filosofie v „*Západoevropské právní filosofii ve 2. polovině 20. století*“ apod.).

3. Jako nadprůměrný se dá rovněž hodnotit zřetelně autorský přístup, který nicméně neignoruje relevantní literaturu a alespoň částečně se s ní vypořádává. Vzhledem ke zvolenému tématu je ovšem patrně nevyhnutelná určitá míra spornosti předkládaných tvrzení, jimž buď přitakáme, čili nic – chybí však arbitr v podobě autoritativního pramene. Autor této spornosti poněkud nahrává častou absencí kondicionálu: takže nejde o to, že by něco nějak mohlo být, ale je to tak. Vcelku zřejmé tak je, že si již dávno zodpověděl klasickou *Pilátovu* otázku.

4. Téma diplomové práce je zajímavé, byť ne právě neotřelé. Autor se je však pokouší pojmut tak, aby bylo k užítku – sám uvádí, že se chce ujasněním některých věcí „*lépe připravit na budoucí praxi*“. Práci rozčleňuje do částí „*Úvod do tématu*“, „*Historický nástin*“, „*Filosofie práva*“, „*Teorie práva*“, „*Materie přirozeného práva*“ a „*Závěr a poděkování*“. V nich se pokouší sledovat svůj záměr, tj. nepsat jen o přirozeném právu, ale vypsát relativně konkrétní pravidla z přirozeného práva vyplývající. Vychází přitom z korespondence mezi přirozeným právem a neměnnou lidskou přirozeností, jež by byla odhalitelná experimentální retrospekci: lidé stejní dnes i před několika tisíci lety (?). Sám se domnívám, že lidskou přirozenost lze odhalovat spíše antropologicky (co je lidem společné) než filosoficky („*nutné a neměnné zákonitosti*“ – str. 4), pročež se s diplomantem rozcházíme v metodě a v řadě závěrů. Rozhodně nemyslím, že po přečtení této diplomové práce jsem přesvědčen, že „*všichni lidé mají společnou přirozenost a z ní plynoucí právo nezávislé na hodnotových postojích*“ (str. 6).

5. Mezi nemnoha formálními vadami převažují chyby v interpunkci, gramatické chyby či překlepy jsou výjimkou. Přehlednosti by prospělo začínání částí (kapitol) na nové stránce.

6. V dalším textu uvádím různě významné poznámky či otázky k textu:

a) Nemám pocit, že poznávání nějaké pravé podstaty věcí je zvláště spolehlivé, neboť se evidentně můžeme lišit v názoru, co touto podstatou je. Apodiktické určování podstaty zavání arbitrarností. Na tom je založena celá kritika nauky o přirozenosti věcí a patrně i popperovská kritika substanciálních definic.

b) Nemá-li být rozsah přirozených práv měnlivý, musí se jednat jen o několik málo práv, jež bychom mohli spojovat s lidskými bytostmi třeba i ve starém Egyptě. Tomu ovšem

úplně neodpovídají autorovy úvahy o zákazu umělého oplodňování či klonování, jeho důraz na monogamní svazek muže a ženy apod., neboť jde o věci kulturně a technologicky podmíněné.

c) Za pochybnou považuji tezi o neměnném právu s tím, že se mění pouze naše poznání práva (str. 7). Neodhalený, ale přesto existující, může být nějaký přírodní zákon, nikoliv však pravidla lidského chování, jimiž i pravidla přirozenoprávní jsou. Podle mého názoru tedy práva existují až, jsou-li uvědomována či artikulována. V tomto ohledu souhlasím s E. Báránym, který existenci přirozených práv spojuje s právním vědomím.

d) V historickém nástinu jsou vícečetné zmínky o vědcích zabývajících se přirozeným právem. Označení „vědec“ je v daném kontextu zčásti anachronismem, zčásti neodpovídá povaze jejich činnosti. Neřekl bych navíc, že osvícenství přimělo „vědce“ odklonit se od přirozeného práva k právu pozitivnímu (str. 9). Osvícenství je zlatou érou jusnaturalismu, jejíž úspěch vedl k velkým kodifikacím, které podle dobového soudu přirozené právo obsáhly. Znamená pozitivizace přirozenoprávních zásad, že přestávají být (současně) přirozenoprávními?

e) Pokud jde o starověk, stálo by za to, ujasnit si, budeme-li mluvit o přirozeném právu či o přirozeném zákonu, potažmo o obojím. Zajímavé by bylo připomenout pojetí některých sofistů, v němž je přirozené právo právem silnějšího, právem moci. Častokrátě totiž máme pocit, že přirozené právo chrání slabší, což ale např. v nacistické koncepci rozhodně neplatí. K Řekům mohl být připojen *Cicero* s poměrem přirozeného práva a *iuris gentium* jako předobrazem metodologického střetu ontologického a antropologického (viz výše).

f) U sv. *Augustina* pouze upřesňuji, že přirozené právo není totéž, co *lex aeterna* (str. 11). U sv. *Tomáše*, myslím, není tak podstatné, jaký zákon je platný (str. 12), ale spíše, jakým se máme řídit. Kvůli zachování řádu může převážet lidský zákon nad přirozeným, nikdy však nad zjeveným zákonem Božím.

g) Deficity substancialismu jsou po mém soudu patrné v definici člověka, jehož život poznáváme „z projevu zdravého dospělého člověka“ (str. 16) – víme tedy, kdo je zdravý. Hned v další větě však autor píše, že každému z nás něco chybí; nikdo tudíž nejsme úplný. Jak ale poznáme, kdo z nás, odlišných svou neúplností, je ten referenční zdravý?

h) Poněkud překvapivé je prohlášení všech bytostí ve vesmíru s tělem a duchovnem za lidi (str. 18). Mohou nás tyto cizí bytosti, řekněme Kryptoní, rovněž považovat za Kryptoný?

ch) Znamená *Anzenbacherův* citát na str. 19, že dobro je sebeuskutečněním, resp. sebeuskutečnění dobrem, nebo jde o kumulaci dvou kategorií, k nimž vůle nutně směřuje? Mělo-li by platit, že jde o odlišné věci, mám silné pochybnosti, že vůle vždy směřuje k dobru; připouštím ovšem, že jsme si neřekli, co to je.

i) Vynucuje-li společnost určitá pravidla chování společenským tlakem, ostrakismem, nikoliv však právní sankcí, řadil by je diplomant k morálce či mravnosti, nebo zcela mimo?

j) Za velmi přesvědčivé považuji odlišení náboženství od řádu pravidel jednání, jejichž je náboženství základem (str. 26). Podobně totiž bývá náboženství zaměňováno třeba s ideologiemi. Stejně tak souhlasím s tezí o „spoluodpovědnosti“ ovládaných za vládnoucí režim.

k) Nevím, platí-li (stále) *Knappova* definice práva, spojující jej se státem jako monopolním tvůrcem (str. 28) – srov. evropské a mezinárodní právo, právo subjektů územní samosprávy apod.

l) Znamená úvaha o zákonu jako skutečnosti, z níž plyne, co býti má, jen rozlišení normy a její formy, anebo má autor skutečně dojem, že zákon je součástí reality, takže vyvození pravidel chování je popřením rozporu mětí a bytí (str. 32)?

m) Nejsem nejspíše jediný, kdo nesdílí následující autorův názor (str. 33): „S porušováním práva by se totiž podle mne primárně nemělo vůbec počítat. Právo by mělo přednostně pomáhat k šťastnému životu a tedy být pro každého radostně splnitelné.“

n) Řekl bych, že rozdíl mezi soudem a správním orgánem nebude spočívat v tom, že první subjektivní práva nalézá, zatímco ten druhý je mění (str. 34).

o) Co znamená, že právo odpovídá skutečnosti (je pravdivé – str. 38)?

p) Je právní vědomí hodnotou v právu (str. 38)? Není spíše představou o právu?

q) Pro účely obhajoby bych považoval za účelné rozvést myšlenku o působení práva v podmínkách trestání porušení pouze takových právních norem, které pachatel skutečně znal (str. 39).

r) Při pročitání výčtu přirozených práv se nelze ubránit pocitu, že takto nějak by to či ono chování mohlo být správné. Znamená to však i založení práva (např. být s láskou vychováván oběma rodiči), s nímž obvykle spojujeme vynutitelnost? Obdobně to platí i o povinnostech (povinnost poznávat).

s) Zneužití závislosti při sjednání smlouvy asi není souměřitelné s využitím reklamy (str. 55). Pokud by tomu tak bylo, museli bychom zřejmě masivně odnímat volební právo v důsledku působení volební reklamy.

t) Živnostenské právo není právě typickou ukázkou práva soukromého (str. 56), stejně tak se asi jednotlivci nepodaří stát se subjektem mezinárodního práva veřejného (str. 52).

S diplomantem v mnohém nesouhlasím, shora též upozorňuji na některé nepřesnosti v textu. Přesto velmi oceňuji jeho zapálení pro věc, snahu jít vlastní cestou, aniž by byla ignorována literatura, jíž korektně cituje. Bez ohledu na to, shodneme-li se na tom či onom „přirozeném“ pravidle, přispívají práce obdobné té předložené k pochopení, že právo by nemělo být jen souborem nahodilostí, neboť má vnitřní vazby, hodnotové ukotvení a vznešený cíl – udržení harmonie a mírové koexistence ve společnosti, v níž každému bude dáno, co jeho jest. Také proto diplomovou práci doporučuji k obhajobě, podle jejíhož výsledku navrhuji buď známku „výborně“, nebo „velmi dobře“.

V Praze dne 12. května 2009

Doc. JUDr. Jan Kysela, Ph.D.